

ΟΙ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΕΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ: ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

Το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού (Bullying) αποτελεί μέρος της σχολικής πραγματικότητας, προκαλώντας σημαντικές ψυχοκοινωνικές συνέπειες, ενώ, παράλληλα με την εξέλιξη της τεχνολογίας, λαμβάνει και νέες διαστάσεις, το επονομαζόμενο Cyber Bullying. Ως εκ τούτου, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση σχετικά με το φαινόμενο χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και η κινητοποίηση για την αντιμετώπιση του φαινομένου είναι διεθνής (Γαλανάκη, 2010). Σκοπός του κεφαλαίου είναι η παρουσίαση του σχεδιασμού εκστρατειών ευαισθητοποίησης που έχουν λάβει χώρα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό για την αντιμετώπιση και την πρόληψη του φαινομένου και η ανάλυση της προσέγγισης και των κριτηρίων σχεδιασμού και υλοποίησής τους.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη του κεφαλαίου αυτού, θα είστε σε θέση να:

**Προσδοκώμενα
αποτελέσματα**

- Γνωρίζετε εκστρατείες για την πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού που έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν, καθώς και εκστρατείες που βρίσκονται σε εξέλιξη
  - Επιλέγετε την κατάλληλη προσέγγιση και κριτήρια ανάλογα με τους επιμέρους στόχους της εκστρατείας
  - Θέτετε στόχους για μια τέτοια εκστρατεία
  - Κατανοείτε τα στάδια της υλοποίησης
  - Αξιολογείτε τα επιτυχημένα προγράμματα.
-
- Ευρωπαϊκές εκστρατείες
  - Στρατηγικός σχεδιασμός εκστρατειών
  - Πρόληψη σχολικής βίας
  - Διαχείριση σχολικού εκφοβισμού

**Έννοιες
κλειδιά**

- Στάδια δράσης

Στο κεφάλαιο αυτό παρατίθενται πληροφορίες σχετικά με διάφορες εκστρατείες κατά του σχολικού εκφοβισμού. Για κάθε εκστρατεία εκτίθενται οι στόχοι και τα στάδια του σχεδιασμού, συμπεριλαμβάνονται διαδικτυακοί σύνδεσμοι, ώστε να καταστεί δυνατή η περαιτέρω διερεύνησή τους και παρατίθενται σχετικές ασκήσεις και δραστηριότητες για την εμβάθυνση και τον αναστοχασμό επί του θέματος.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού

7.1 ABC Europe's Antibullying Campaign – Ευρωπαϊκή Καμπάνια Κατά του Σχολικού Εκφοβισμού. Πρόγραμμα Daphne III

Εικόνα: <http://www.antibullying.eu/>

Το Κοινοτικό Πρόγραμμα Daphne III αποσκοπεί στο να συνεισφέρει στην προστασία παιδιών, νέων και γυναικών από κάθε μορφή βίας και στο να εξασφαλίσει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας για την υγεία, την ευημερία και την κοινωνική συνοχή. Η ειδική στόχευσή του αφορά στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση κάθε μορφής βίας που εμφανίζεται σε ιδιωτικό ή δημόσιο χώρο. Οι δράσεις περιλαμβάνουν τη λήψη προληπτικών μέτρων και την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων και ομάδων υψηλού κινδύνου. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών ενέκριναν το πρόγραμμα DAPHNE III ως τμήμα του γενικού Προγράμματος «Θεμελιώδη Δικαιώματα και Δικαιοσύνη».

Ο στόχος του έργου συνίσταται στη δημιουργία ενιαίας Ευρωπαϊκής απάντησης στην καταγραφή και στη διαχείριση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού σε όλες τις σύγχρονες μορφές του και στην οργάνωση Ευρωπαϊκής καμπάνιας για την ενημέρωση παιδιών, γονέων, εκπαιδευτικών και κάθε ενδιαφερόμενου για το πρόβλημα. Στο εταιρικό σχήμα υλοποίησης του έργου μετείχε «Το Χαμόγελο του Παιδιού» ως συντονιστής εταίρος για την Ελλάδα, καθώς και μη κυβερνητικές οργανώσεις από την Ιταλία, τη Βουλγαρία, τη Λετονία, την Εσθονία και τη Λιθουανία. Το έργο διήρκεσε από το 2011 έως το 2012.

2

Αναλυτικοί στόχοι του έργου

Παραδοσιακά ο σχολικός εκφοβισμός ορίζεται σαν μια συμπεριφορά που συναντάται μεταξύ των παιδιών, συνήθως στο περιβάλλον του σχολείου. Τα τελευταία χρόνια έχουν παρουσιαστεί καινούριες μορφές εκφοβισμού, όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, που λαμβάνουν διαρκώς μεγαλύτερες διαστάσεις. Το θέμα της σχολικής βίας έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις και έχει αναχθεί σε σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα, απασχολώντας τις κυβερνήσεις για την ανεύρεση λύσης (Αρτινοπούλου, 2001). Οι δράσεις του έργου ήταν οι ακόλουθες:

- **Διενεργήθηκε έρευνα** στις 6 χώρες του εταιρικού σχήματος. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου της έρευνας έγινε ηλεκτρονικά μέσω του διαδικτυακού τόπου του έργου από 16.226 μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (4.999 μαθητές από την Ελλάδα).
- **Δημιουργήθηκε ο διαδικτυακός τόπος www.antibullying.eu** με σκοπό να λειτουργήσει ως ευρωπαϊκό σημείο αναφοράς σχετικά με το πρόβλημα του σχολικού εκφοβισμού, να παρέχει πληροφόρηση σε κάθε ενδιαφερόμενο και άμεση συμβουλευτική βοήθεια σε μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς, μέσω εξειδικευμένων γραμμών βοήθειας και διαδραστικών τρόπων επικοινωνίας.
- **Δημιουργήθηκε Διαδραστικό Εκπαιδευτικό Εργαλείο** που είχε στόχο να αναβαθμίσει τις διαδικασίες διαχείρισης του προβλήματος στο σχολικό περιβάλλον με την άμεση συμμετοχή των μαθητών.
- **Σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε η Ευρωπαϊκή Καμπάνια** κατά του σχολικού εκφοβισμού. Ο σχεδιασμός της καμπάνιας περιλάμβανε πληροφοριακό υλικό και υλικό ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης. Η δράση ήταν συντονισμένη και διενεργήθηκε ταυτόχρονα στις 6 χώρες του εταιρικού σχήματος στην κατεύθυνση της θεσμοθέτησης της Ευρωπαϊκής Ημέρας κατά του Σχολικού Εκφοβισμού.

Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΑΛΕΙΟΥ

Το Διαδραστικό Εκπαιδευτικό Εργαλείο που δημιουργήθηκε ως μέρος της εκστρατείας European Anti-Bullying Campaign – Ευρωπαϊκή Καμπάνια κατά του Σχολικού Εκφοβισμού, έχει στόχο να βοηθήσει στην ουσιαστική κατανόηση από τους μαθητές του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού με την άμεση συμμετοχή τους. Η συμμετοχή των μαθητών, των γονιών και των εκπαιδευτικών είναι απαραίτητη στο πλαίσιο μιας ολιστικής και μακροπρόθεσμης προσέγγισης (Harris & Petrie, 2003).

Το Διαδραστικό Εκπαιδευτικό Εργαλείο αποτελείται από δύο βίντεο. Στο πρώτο παρουσιάζεται ένα περιστατικό σωματικής, ψυχολογικής και λεκτικής βίας, ενώ το δεύτερο παρουσιάζει ένα περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού (cyber bullying). Τα δυο βίντεο παρέχουν τη δυνατότητα στον θεατή να παρακολουθήσει την ιστορία από την οπτική γωνία τριών βασικών πρωταγωνιστών: του παιδιού που εκφοβίζει, του

παιδιού που εκφοβίζεται και του παρατηρητή/παρατηρήτριας. Ο θεατής έχει τη δυνατότητα να επιλέξει κάθε φορά μια διαφορετική οπτική γωνία από την οποία επιθυμεί να παρακολουθήσει την εξέλιξη της ιστορίας. Παράλληλα, έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει την εξέλιξη της ιστορίας μέσα από συγκεκριμένες «αντιδράσεις των πρωταγωνιστών» που παρέχονται ως επιλογές.

Οι εξής δράσεις προτείνονται για τη χρήση του εργαλείου :

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 1: Εισαγωγή στο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 2: Ιστορία σωματικής και λεκτικής βίας - Οπτική του παιδιού που εκφοβίζεται

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 3: Ιστορία σωματικής και λεκτικής βίας - Οπτική του παιδιού που εκφοβίζει

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 4: Ιστορία σωματικής και λεκτικής βίας - Οπτική του/της παρατηρητήτριας

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 5: Συμπεράσματα

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 6: Εισαγωγή στην ιστορία διαδικτυακού εκφοβισμού - Το φαινόμενο Cyber Bullying

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 7: Ιστορία διαδικτυακού εκφοβισμού – Οπτική του παιδιού που εκφοβίζεται και του παιδιού που εκφοβίζει

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 8: Ιστορία διαδικτυακού εκφοβισμού – Οπτική του παρατηρητή/παρατηρήτριας

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 9: Συμπεράσματα

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ 10: Προτεινόμενες δράσεις κατανόησης

Κάθε συνάντηση προτείνεται να έχει διάρκεια δύο εκπαιδευτικών ωρών (κατ' ελάχιστο) και να περιλαμβάνει την προβολή συγκεκριμένου αποσπάσματος του βίντεο και την ανάλογη συζήτηση. Με το διαδικτυακό εγχειρίδιο ο εκπαιδευτής-συντονιστής της ομάδας μπορεί να θίξει συγκεκριμένα ζητήματα σχολικού εκφοβισμού.

7.2 Η καμπάνια EAN: European Antibullying Network¹

Εικόνα: <http://www.antibullying.eu/el/webform/34/i-protovoylia>

Σκοπός: Να δοθεί μια συντονισμένη απάντηση στο πρόβλημα του σχολικού εκφοβισμού

Το πρώτο βήμα: 17 φορείς από 12 κράτη μέλη ενώνουν τις δυνάμεις τους

¹EAN: European Antibullying Network <http://www.antibullying.eu/el/webform/34/i-protovoylia#sthash.kxx6eOqS.dpuf>

Βασίζεται: Σε επιτυχημένες προσπάθειες χρηματοδοτούμενες από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του Προγράμματος DAPHNE III

Στόχος: Να δημιουργηθεί ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο πολιτικής και εργαλείων παρέμβασης

Επιμέρους Στόχοι:

1. Ίδρυση του Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά του Σχολικού Εκφοβισμού
2. Χάραξη μιας κοινής Ευρωπαϊκής στρατηγικής καταπολέμησης του σχολικού εκφοβισμού
3. Υλοποίηση καμπάνιας ευαισθητοποίησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο υπέρ της θεσμοθέτησης της Ευρωπαϊκής Ημέρας κατά του Σχολικού Εκφοβισμού
4. Χαρτογράφηση και προώθηση των καλών πρακτικών αντιμετώπισης του φαινομένου με στόχο την ενημέρωση των παιδιών, της εκπαιδευτικής κοινότητας και των κρατικών αρχών

Χρονοδιάγραμμα:

Η διάρκεια υλοποίησης του έργου ήταν 18 μήνες. Το έργο ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2014 με τη διοργάνωση του ιδρυτικού Συνεδρίου του Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά του Σχολικού Εκφοβισμού στην Ελλάδα².

Δράσεις:

- Η συγκρότηση Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά του Σχολικού Εκφοβισμού
- Η ενίσχυση της επιχειρησιακής ικανότητας των μελών του εταιρικού σχήματος και του δικτύου, ώστε να είναι να σε θέση να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο αποτελεσματικότερα
- Η ευαισθητοποίηση του ευρωπαϊκού κοινού
- Η συμμετοχή των παιδιών

ΣΕ ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ Ο ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΕΧΕΙ ΓΙΝΕΙ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΖΩΗΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΠΑΙΔΙΩΝ. ΟΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΠΟΥ ΤΑ ΠΛΗΓΩΝΟΥΝ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ, ΣΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΩΣ ΣΥΝΟΛΟ.

Παρά τις σημαντικές προσπάθειες και δράσεις σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, ο σχολικός εκφοβισμός εξελίσσεται ανησυχητικά, σύμφωνα με τα ευρήματα αρκετών ερευνών. Πρόσφατη σχετική έρευνα που διεξήχθη από «Το Χαμόγελο του Παιδιού» στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος «Ευρωπαϊκή καμπάνια κατά του Σχολικού Εκφοβισμού» αποδεικνύει ότι το 51% των μαθητών στη Λιθουανία έχει βιώσει

² <http://www.antibullying.eu/el/webform/34/i-protovoylia#sthash.kxx6eOqS.dpuf>

εκφοβισμό, 50% στην Εσθονία, 43% στη Βουλγαρία, 31% στην Ελλάδα, 25% στην Λετονία και 15% των μαθητών στην Ιταλία. Οι αριθμοί είναι εντυπωσιακοί και αποτελούν ένδειξη της ολοένα αυξανόμενης διάστασης που λαμβάνει το φαινόμενο στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, αλλά και παγκοσμίως στην εποχή μας (Αρτινοπούλου, 2001), προκαλώντας τόσο στους θύτες όσο και στα θύματα αισθήματα θλίψης (Glew et al., 2005).

Η εκστρατεία στο πλαίσιο του προγράμματος έχει ως στόχο να αναδείξει την κρίσιμη ανάγκη για συντονισμένες δράσεις κατά του σχολικού εκφοβισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο και την καθιέρωση μιας Πανευρωπαϊκής Ημέρας κατά του φαινομένου. Η εκστρατεία αποτελεί συστατικό μέρος του ευρωπαϊκού προγράμματος «ΕΑΝ-Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του σχολικού εκφοβισμού» και της προσπάθειας δημιουργίας μιας κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής.

Η συγκεκριμένη εκστρατεία δε στοχεύει στη θεσμοθέτηση μιας ακόμα επίσημης ημέρας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αλλά στην ευαισθητοποίηση των ευρωπαϊκών κοινωνιών σχετικά με το πρόβλημα, στην κινητοποίηση των φορέων που ενεργοποιούνται στο πεδίο και στην πρόσκληση σε ανοικτή συζήτηση της κοινωνίας των πολιτών, των πολιτών και των κρατικών αρχών, ώστε να κάνουν τον απολογισμό των δράσεών τους, να μοιραστούν με άλλους τις εμπειρίες τους και καλές πρακτικές και να συζητήσουν γύρω από τις δράσεις και τον σχεδιασμό τους για την επόμενη χρονιά. Συνεπώς, βασικός άξονας της εκστρατείας είναι να δημιουργηθεί μια συμβολική ημερομηνία-ορόσημο για τη μάχη κατά του σχολικού εκφοβισμού, η οποία θα συμβάλει στην ενίσχυση των υφιστάμενων πρωτοβουλιών και των προσπαθειών που γίνονται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, εκφράζοντας την ανησυχία των ευρωπαϊκών κοινωνιών, υιοθέτησε τον Ιανουάριο του 2013 Γραπτή Δήλωση με την οποία πρότεινε τη θεσμοθέτηση της Πανευρωπαϊκής Ημέρας κατά του σχολικού εκφοβισμού και της σχολικής βίας. Στις μέρες μας περισσότερο από ποτέ η κοινωνία των πολιτών, οι πολίτες και η Ευρωπαϊκή Ένωση καλούνται να αναλάβουν έναν εξαιρετικά κρίσιμο ρόλο. Οι συντονισμένες προσπάθειες κατά του σχολικού εκφοβισμού σε συνδυασμό με την πολιτική βούληση μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στην καθημερινότητα των παιδιών στις ευρωπαϊκές κοινωνίες.

Ο Desmond Tutu είχε διακηρύξει: «*Αν κρατάς ουδέτερη στάση σε περιπτώσεις αδικίας, έχεις επιλέξει να πάρεις το μέρος του καταπιεστή*». Γι' αυτόν τον λόγο είναι σημαντικό ο καθένας να αναλάβει δράση άμεσα κατά του σχολικού εκφοβισμού. Το πρόγραμμα ΕΑΝ προσκάλεσε όλους μας να λάβουμε μέρος στην προσπάθεια και να υπηρετήσουμε την ανάγκη να «*κάνουμε μία Ημέρα στην Ευρώπη, κάθε Μέρα για τα παιδιά*».

Η πρωτοβουλία³

Η πραγματικότητα που επικρατεί στις κοινωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποδεικνύει ότι σήμερα όλο και πιο πολλά παιδιά βιώνουν το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού

³ <http://www.antibullying.eu/el/webform/34/i-protovoylia#sthash.kxx6eOqS.dpuf>

στην καθημερινότητά τους στη σχολική αυλή, στην τάξη, στο διαδίκτυο, στην παιδική χαρά, στις γειτονιές τους. Ο εκφοβισμός έχει επώδυνες συνέπειες για τα θύματα, που μπορεί να είναι ακόμα και τραγικές, όπως τα πρόσφατα περιστατικά αυτοκτονιών παιδιών που υπήρξαν θύματα εκφοβισμού στην Ευρώπη. Λόγω της σοβαρότητας της κατάστασης, σχεδιάζονται πολλά προγράμματα αντιμετώπισης και περιορισμού του σχολικού εκφοβισμού, τα οποία υπόκεινται σε αξιολόγηση ως προς την αποτελεσματικότητά τους (Hazler & Carney, 2006).

Σήμερα θεωρείται πως είναι η κατάλληλη στιγμή για να ενώσουν όλοι τις προσπάθειές τους ενάντια στον σχολικό εκφοβισμό. Για τον λόγο αυτόν, οι συμμετέχοντες σε αυτό το πρόγραμμα δεσμεύονται να συμβάλουν σε αυτή την προσπάθεια στη χώρα τους και οπουδήποτε αλλού. Συμμετέχουν σε αυτή την πρωτοβουλία, προσπαθώντας να ευαισθητοποιήσουν τους γύρω τους σχετικά με τις καταστροφικές συνέπειες του εκφοβισμού στα παιδιά και στους νέους ανθρώπους και να ενημερώσουν για την ανάγκη να αναληφθούν δράσεις ενάντια στον εκφοβισμό σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σύμφωνα και με τη σχετική πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, υποστηρίζεται η καθιέρωση *Πανευρωπαϊκής Ημέρας κατά του Σχολικού Εκφοβισμού* ως μια συμβολική ημέρα γι' αυτόν τον αγώνα. Ο εκφοβισμός δεν πρέπει να υπάρχει στις κοινωνίες μας. Με την υπογραφή αυτής της πρωτοβουλίας γίνεται η διαφορά και δημιουργείται η συμβολή στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού.

7.3 Προγράμματα Παρέμβασης της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.

ΟΤΙ ΚΑΙ ΑΝ ΠΕΡΝΑΣ,
ΕΙΜΑΣΤΕ ΔΙΠΛΑ ΣΟΥ

Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας Του Παιδιού Και Του Εφήβου
Η Ε.Ψ.Υ.Π.Ε είναι μέλος του "Δικτύου κατά της βίας στο Σχολείο"

Εικόνα: <http://www.antibullying.gr/el/paidia.html>

Η Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. (Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου) κατά τα έτη 2006-2010 είχε αναλάβει την οργάνωση και τον συντονισμό δύο ευρωπαϊκών προγραμμάτων Daphne, στο πλαίσιο των οποίων διενεργήθηκε έρευνα διακρατικού επιπέδου. Τα προγράμματα οδήγησαν στην ανάπτυξη ειδικής παρέμβασης σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού.

Η πρωτοβουλία

Η Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. ανέλαβε την πρωτοβουλία να δημιουργήσει το «Δίκτυο Κατά της Βίας το Σχολείο», το οποίο αποτελεί μια δράση για να αναδειχθεί κοινωνικά η ανάγκη της αντιμετώπισης του προβλήματος και να ενισχυθεί η αλληλεγγύη και υποστήριξη ανάμεσα στα άτομα, τους φορείς και τις κοινότητες που επιθυμούν να ενημερωθούν για τη διαχείριση καταστάσεων σχολικού εκφοβισμού. Η δράση συγκροτείται πανελλαδικώς και οργανώνεται περιφερειακά σε τοπικό επίπεδο, σε συνεργασία με το

Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και άλλους σημαντικούς φορείς και πανεπιστήμια.

Το Υπουργείο αναγνώρισε τις προσπάθειες, την εμπειρία και την επιστημονική επάρκεια της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε σε θέματα πρόληψης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού και υπέγραψε Σύμφωνο Συνεργασίας μαζί της. Το σύμφωνο συνεργασίας προβλέπει την οργάνωση και εφαρμογή σχετικών προγραμμάτων εθνικού επιπέδου, όπως η λειτουργία Κινητής Μονάδας Παρέμβασης στην Κρίση περιστατικών εκφοβισμού και βίας στα σχολεία, η λειτουργία Διαδικτυακής και Τηλεφωνικής Συμβουλευτικής σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και τους γονείς τους, Προγράμματα Παρέμβασης σε Γυμνάσια για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του εκφοβισμού και άλλες δράσεις.

Σκοπός του προγράμματος

Το πρόγραμμα στοχεύει στην πρόληψη και στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού και των ψυχοκοινωνικών του επιπτώσεων τόσο στα παιδιά θύματα του εκφοβισμού όσο και στα παιδιά που τον προκαλούν.

Δράσεις του προγράμματος

- Παροχή επιμόρφωσης στους εκπαιδευτικούς που περιλαμβάνει θεωρητική γνώση, βιωματικές ασκήσεις, μεθοδολογικές οδηγίες και διασαφηνίσεις.
- Οργάνωση έντεκα βιωματικών εργαστηρίων στην τάξη από εκπαιδευτικούς με τη συμμετοχή των μαθητών κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.
- Πολιτική και λήψη μέτρων σε σχολικό επίπεδο, σε επίπεδο τάξης και σε ατομικό επίπεδο (μαθητές και γονείς). Τα μέτρα προτάθηκαν για εφαρμογή στη σχολική κοινότητα.
- Παροχή συμβουλευτικής υποστηρικτικής συνεργασίας προς τους εκπαιδευτικούς από επαγγελματίες ψυχικής υγείας.
- Μεθοδολογική διερεύνηση και αξιολόγηση του βαθμού αποτελεσματικότητας των δράσεων του προγράμματος.

Περαιτέρω δράσεις

Άλλες σημαντικές δράσεις της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε αποτελούν οι ενέργειες για τη διοργάνωση εκπαιδευτικών ημερίδων, ομιλιών και εκδηλώσεων που λαμβάνουν χώρα σε σχολεία και έχουν ως σκοπό να ευαισθητοποιήσουν τους εκπαιδευτικούς, το προσωπικό, τους γονείς, τα παιδιά και την κοινότητά τους. Οι εκδηλώσεις αυτές αποτελούν ένα καλό εφαλτήριο για την ενημέρωση της κοινότητας, την ενδυνάμωσή της και την ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων ενάντια στο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού.

Υλοποίηση

Την περίοδο 2011–2013 το πρόγραμμα της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. εφαρμόστηκε σε 50 δημοτικά σχολεία στο Νομό Αττικής με τη συνεργασία του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας

και Θρησκευμάτων και υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Η εφαρμογή έλαβε χώρα στο πλαίσιο του προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού 2007-2013» που συγχρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και την Ελλάδα.

Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της παρέμβασης

Τα αποτελέσματα στα σχολεία δείχνουν ότι:

- μειώθηκε η εκφοβιστική συμπεριφορά
- αυξήθηκε η αίσθηση ασφάλειας
- βελτιώθηκε το συναισθηματικό κλίμα στο σχολείο
- κατανοήθηκε καλύτερα το πρόβλημα από τους εκπαιδευτικούς και βελτιώθηκε η μεταξύ τους συνεργασία.

Το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Παρέμβασης κατά του Εκφοβισμού και της Βίας στο Σχολείο της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.⁴ βασίστηκε στην εμπειρία των ερευνητικών δεδομένων αυτών των προγραμμάτων, που βρίσκονται δημοσιευμένα σε επιστημονικά περιοδικά, αλλά και σε αναφορές από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

7.4 Πρόγραμμα Παρέμβασης για Παιδιά του Γυμνασίου «ΚΑΤΑ- νοώντας τον σχολικό εκφοβισμό»: Πρόγραμμα Πρόληψης και Αντιμετώπισης του Σχολικού Εκφοβισμού στα Γυμνάσια βασισμένο στη Θεωρία της Εν-νόησης (Mentalization)⁵.

Το πρόγραμμα πρόληψης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού «ΚΑΤΑ-νοώντας το Σχολικό Εκφοβισμό» υλοποιείται σε Γυμνάσια και βασίζεται στη Θεωρία της Εν-Νόησης (Mentalization). Το πρόγραμμα εστιάζει στη δημιουργία πλαισίου στο

⁴ <http://epsype.blogspot.gr/>

⁵ epsype-mbt.blogspot.gr

οποίο συμμετέχουν σχολεία τα οποία επιθυμούν να καταρτιστούν στην αποτελεσματική αντιμετώπιση κρουσμάτων σχολικού εκφοβισμού μέσα από την επιμόρφωση και την υποστήριξη του εκπαιδευτικού προσωπικού.

Στόχοι Προγράμματος

- Να προληφθεί και να αντιμετωπιστεί ο εκφοβισμός που εκδηλώνεται στα Γυμνάσια
- Να αυξηθεί η γνώση σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό (ορισμός, μορφές, επιπτώσεις κ.λπ.)
- Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές και οι γονείς στην αναγνώριση και στην αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού και στην ανάπτυξη συγκεκριμένων πολιτικών στα σχολεία που μετέχουν στο πρόγραμμα παρέμβασης
- Να βελτιωθούν οι διαπροσωπικές σχέσεις εντός και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος
- Να προωθηθεί η αυτογνωσία και να αναπτυχθεί η ενσυναίσθηση
- Να δημιουργηθεί θετικό ψυχοσυναισθηματικό κλίμα στην τάξη, ώστε να διευκολύνεται η έκφραση συναισθημάτων και να αναπτύσσεται εμπιστοσύνη και ασφάλεια μεταξύ των μελών της ομάδας.
- Να ερευνηθεί το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού στα Γυμνάσια και να εκτιμηθούν οι ανάγκες που υπάρχουν στα σχολεία
- Να εκπαιδευτούν οι εκπαιδευτικοί, ώστε να εφαρμόζουν δραστηριότητες πρόληψης και αντιμετώπισης
- Να αξιολογηθεί ο βαθμός αποτελεσματικότητας του προγράμματος και να δημοσιοποιηθούν τα αποτελέσματα.

Δράσεις

Για να επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος, θα πραγματοποιηθούν δραστηριότητες που αφορούν:

- στους μαθητές
- στους εκπαιδευτικούς
- στους γονείς
- στη σχολική κοινότητα κάθε σχολείου που θα λάβει μέρος

Μεθοδολογία

Το πρόγραμμα έχει βασιστεί στη θεωρία της Εν-νόησης, η οποία απαρτίζεται από πολλές διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις της ψυχολογικής σκέψης. Η θεωρία της Εν-νόησης διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην ανθρώπινη επικοινωνία και είναι βοηθητική, για να κατανοηθούν καλύτερα οι ανθρώπινες σχέσεις.

- Στο πρόγραμμα ακολουθήθηκε η τριαδική προσέγγιση για την κατανόηση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού: το παιδί που εκφοβίζει, το παιδί που

εκφοβίζεται και οι παρατηρητές. Το παιδί, το σχολικό πλαίσιο, η οικογένεια και η κοινότητα τίθενται στο επίκεντρο της παρέμβασης. Για τον λόγο αυτόν, επιδίωξη του προγράμματος αποτελεί η συνεργασία και με τους γονείς των παιδιών που θα παρακολουθήσουν το πρόγραμμα.

- Η μονάδα υλοποίησης των δραστηριοτήτων είναι η σχολική τάξη, στην οποία ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει τον ρόλο του συντονιστή των δραστηριοτήτων των εργαστηρίων. Τα εργαστήρια πραγματοποιούνται με βάση ένα εγχειρίδιο εκπαιδευτικών, το οποίο προβλέπει μια σειρά 14 εργαστηρίων.

Υλοποίηση

Η υλοποίηση του προγράμματος στο σχολικό πλαίσιο περιλαμβάνει:

- **Διεξαγωγή έρευνας:** Για να αξιολογηθεί το πρόγραμμα, συμπληρώθηκαν ερωτηματολόγια σε όλες τις φάσεις της παρέμβασης: πριν από την επιμόρφωση, μετά το τέλος της παρέμβασης και μετά την εφαρμογή κάθε δραστηριότητας στην τάξη, σε γονείς, εκπαιδευτικούς και μαθητές.
- **Επιμόρφωση:** Πραγματοποιήθηκε συμμετοχή σε επιμόρφωση δώδεκα ωρών από την Επιστημονική Ομάδα του Προγράμματος της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.
- **Εποπτεία εκπαιδευτικών:** Πραγματοποιήθηκε εβδομαδιαία τακτική συμμετοχή, παράλληλα με την εφαρμογή των δραστηριοτήτων, σε δομημένες υποστηρικτικές συναντήσεις με την Επιστημονική Ομάδα της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.
- **Εγχειρίδιο δραστηριοτήτων:** Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους εφαρμόστηκαν βιωματικές δραστηριότητες με τους μαθητές στην τάξη. Παρεχόταν φάκελος με έντυπο υλικό και το εγχειρίδιο δραστηριοτήτων του προγράμματος.
- **Ψυχο-εκπαίδευση γονέων:** Πραγματοποιήθηκε ενημερωτική ομιλία για τους γονείς των μαθητών από την επιστημονική ομάδα της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.
- **Πιστοποίηση:** Δόθηκε πιστοποιητικό παρακολούθησης στους εκπαιδευτικούς, το οποίο αναγνωρίζεται από την Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.

Οφέλη

Οφέλη από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα είναι:

1. Να ευαισθητοποιηθεί η σχολική κοινότητα σε θέματα που αφορούν στον σχολικό εκφοβισμό
2. Να αυξηθεί η γνώση των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού
3. Να αυξηθεί η γνώση των εκπαιδευτικών σχετικά με δράσεις πρόληψης και αντιμετώπισης του εκφοβισμού
4. Να αναπτυχθούν οι δεξιότητες επικοινωνίας και συντονισμού της ομάδας της τάξης

5. Να αναπτυχθούν διαπροσωπικές δεξιότητες και να βελτιωθούν μέσα από την ανάπτυξη της εν-νόησης σε επίπεδο ατομικό και ομαδικό
6. Οι μετέχοντες να εκπαιδευτούν και να στηριχτούν από επαγγελματίες ψυχικής υγείας κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος.

Συμμετέχοντες

Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε πιλοτική φάση τη σχολική χρονιά 2012-2013 σε δύο Γυμνάσια της Αττικής: στο 2ο Γυμνάσιο Χαλανδρίου και στη Σχολή Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου. Το σχολικό έτος 2013-2014 το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε 10 Γυμνάσια της Αττικής.

- Περίπου 80 εκπαιδευτικοί και 1.500 μαθητές είχαν συμμετοχή στο συγκεκριμένο πρόγραμμα παρέμβασης
- Επιλέχθηκε αριθμός σχολείων, μαθητών και εκπαιδευτικών ως ομάδα ελέγχου, ώστε να επιτευχθεί η καλύτερη αξιολόγηση του προγράμματος.

7.5 Πρόγραμμα Παρέμβασης για Παιδιά του Δημοτικού «STOP στην Ενδοσχολική Βία»

Εικόνα: <http://www.antibullying.gr/el/paidia.html>

Η Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. διαμόρφωσε πρόγραμμα κατά της ενδοσχολικής βίας, το οποίο στοχεύει στην κάλυψη όλου του ηλικιακού φάσματος της σχολικής ζωής των παιδιών. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. παρουσίασε το ολοκληρωμένο πρόγραμμα για την πρόληψη της ενδοσχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού, που ονομάζεται «STOP στην Ενδοσχολική Βία». Το πρόγραμμα έχει στόχο την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού, τη μείωση περιστατικών εκφοβισμού στο περιβάλλον του σχολείου και τη μείωση του κινδύνου να αναπτυχθούν αντικοινωνικές συμπεριφορές που σχετίζονται με τη βία και τον εκφοβισμό στο σχολείο.

Στόχοι Προγράμματος

- Να ερευνηθεί το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού και να εκτιμηθούν οι ανάγκες που υπάρχουν στα σχολεία

- Να εκπαιδευτούν οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής δραστηριοτήτων πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου
- Να προληφθεί το φαινόμενο, μέσα από την ευαισθητοποίηση των μαθητών και των γονιών στην αναγνώρισή του και να αντιμετωπιστούν καταστάσεις ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού
- Να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο, μέσα από την ανάπτυξη συγκεκριμένων πολιτικών σε όλα τα σχολεία που συμμετέχουν στο πρόγραμμα παρέμβασης
- Να δικτυωθούν τα σχολεία μεταξύ τους και με υπηρεσίες και φορείς υποστήριξης της κοινότητας
- Να θεσμοθετηθεί και να διοργανωθεί εβδομάδα ενάντια στον εκφοβισμό και τη βία στα σχολεία με εκδηλώσεις πανελλαδικής εμβέλειας
- Να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του προγράμματος
- Να δημοσιοποιηθούν τα αποτελέσματά του.

Για να επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος, οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται αφορούν:

- στους μαθητές
- στους εκπαιδευτικούς
- στους γονείς
- στη σχολική κοινότητα κάθε συμμετέχοντος σχολείου

Μεθοδολογία

- Πραγματοποιείται έρευνα, με στόχο να εκτιμηθεί η έκταση του προβλήματος και να υπολογιστούν οι ανάγκες μέσω της χορήγησης ερωτηματολογίων και της διενέργειας ομαδικών εστιασμένων συνεντεύξεων
- Πραγματοποιείται πρόγραμμα για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα που αφορούν στην πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού, εστιάζοντας στην εφαρμογή 14 εργαστηρίων δραστηριοτήτων με τους μαθητές στην τάξη.
- Πραγματοποιείται η συγγραφή ενός εγχειριδίου για τους εκπαιδευτικούς, το οποίο έχει θέμα δραστηριότητες για την τάξη με μαθητές 1ης, 2ας και 3ης Δημοτικού.
- Εφαρμόζεται το πρόγραμμα με τα εργαστήρια από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές στην τάξη κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, με στόχο να προληφθεί ο εκφοβισμός και η βία στο σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να οργανώσουν 14 εργαστήρια για τους μαθητές με διάρκεια 90' το καθένα στο πλαίσιο της ευέλικτης εκπαιδευτικής ζώνης, όπου αναπτύσσονται ισάριθμα σχέδια εργασίας μέσα στη σχολική χρονιά. Διενεργούνται επίσης δύο συναντήσεις με τη συμμετοχή των γονέων. Το εγχειρίδιο που διανέμεται στους εκπαιδευτικούς που μετέχουν στο πρόγραμμα περιγράφει στάδιο προς στάδιο τις δραστηριότητες των εργαστηρίων.
- Εφαρμόζονται μέτρα και πολιτικές αντιμετώπισης σε κάθε σχολείο σε επίπεδο ατόμου, τάξης και σχολείου.

- Πραγματοποιούνται υποστηρικτικές συμβουλευτικές συναντήσεις μεταξύ των εκπαιδευτικών και της επιστημονικής ομάδας της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. σε κάθε σχολείο κατά τη διάρκεια υλοποίησης των εργασιών.
- Δημιουργείται ιστοσελίδα για πληροφόρηση και ενημέρωση.
- Πραγματοποιούνται δράσεις για τη δικτύωση σχολείων, υπηρεσιών, φορέων, και προσωπικοτήτων.
- Παράγεται ταινία.
- Διοργανώνεται εβδομάδα ενάντια στην ενδοσχολική βία.
- Διοργανώνεται συνέδριο.
- Επαναλαμβάνεται η πρώτη φάση, με στόχο να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του προγράμματος.

Συμμετέχοντες

- Το πρόγραμμα έχει εφαρμογή σε 50 δημοτικά σχολεία της Αττικής.
- Περίπου 500 εκπαιδευτικοί και 5.000 μαθητές συμμετέχουν στο πρόγραμμα παρέμβασης
- Επιλέγονται σχολεία, μαθητές και εκπαιδευτικοί ως ομάδα ελέγχου, για να αξιολογηθεί καλύτερα το πρόγραμμα.

Τα 14 εργαστήρια για την πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού

Το εγχειρίδιο που δημιουργήθηκε από την Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. για την πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού περιλαμβάνει υλικό για 14 εργαστήρια, τα οποία διεκπεραιώνονται από τον εκπαιδευτικό κατά τη διάρκεια της ευέλικτης ζώνης. Τα εργαστήρια βασίζονται στο θεωρητικό πλαίσιο της βιωματικής, ενεργητικής και συνεργατικής μάθησης. Οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στα εργαστήρια εστιάζουν στον ρόλο που διαδραματίζουν οι μαθητές-παρατηρητές, στις σχέσεις και αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους μαθητές, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για τη βελτίωση της αυτοπεποίθησης των μαθητών και στην ενδυνάμωση της ικανότητάς τους για διαπραγμάτευση, την παράθεση ορίων και τη λήψη σωστών αποφάσεων.

Πρώτο βήμα

Εφελτήριο για να αναπτυχθούν τα 14 αυτά εργαστήρια ήταν τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνητικών προσπαθειών. Σύμφωνα με τα συγκεκριμένα ευρήματα, η απόκτηση γνώσης με βιωματικό τρόπο και η ενεργητική ευαισθητοποίηση μαθητών Δημοτικού σε θέματα που σχετίζονται με την ενδοσχολική βία και τον σχολικό εκφοβισμό μπορούν να παράσχουν σημαντικές δυνατότητες για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αποτελεσματικά. Στο εγχειρίδιο περιλαμβάνονται πληροφορίες σχετικά με το θεωρητικό υπόβαθρο και ερευνητικά δεδομένα σχετικά με το φαινόμενο της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού. Επίσης, παρουσιάζονται μεθοδολογικές κατευθύνσεις και αναλυτική περιγραφή των 14 εργασιών.

Τα εργαστήρια

Κάθε εργαστήριο έχει διάρκεια 90 λεπτών και δίνει έμφαση σε μια από τις πολλαπλές διαστάσεις που μπορεί να λάβει το φαινόμενο του εκφοβισμού και της βίας στα σχολεία. Τίθενται ανάλογοι στόχοι και ταυτόχρονα προτείνεται ένα σύνολο βιωματικών και ψυχοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων που παρουσιάζονται αναλυτικά. Κάθε εργαστήριο ξεκινά με τα εξής βήματα: 1) γίνεται αναφορά στους στόχους 2) γίνεται εισαγωγή και σύνδεση με τα προηγούμενα εργαστήρια 3) αναφέρονται οι δραστηριότητες, οι μέθοδοι και τα υλικά. Το κάθε εργαστήριο ολοκληρώνεται με τις ακόλουθες ενέργειες: 1. σύνοψη 2. αξιολόγηση 3. ενημέρωση σχετικά με το περιεχόμενο του επόμενου εργαστηρίου.

Τα θέματα των 14 εργαστηρίων του Προγράμματος Παρέμβασης είναι τα ακόλουθα:

- Ενημέρωση για το Πρόγραμμα
- Υπογραφή Συμβολαίου
- Το έμβλημα της ομάδας
- Διαφορετικότητα
- Μιλώντας για τον εκφοβισμό και τη βία στο σχολείο
- Ενσυναίσθηση και αλληλεγγύη
- Κατανόηση του φαινομένου του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο: ο ρόλος των παρατηρητών
- Επιπτώσεις του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο
- Αντιμετώπιση του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο – I
- Αντιμετώπιση του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο – II
- Αντιμετώπιση του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο – III: Η δύναμη της ομάδας
- Ηλεκτρονικός εκφοβισμός
- Μιλώντας στους γονείς για τον εκφοβισμό και τη βία στο σχολείο: Προετοιμασία της συνάντησης
- Αξιολόγηση του Προγράμματος.

Χαρακτηριστικά

Κύριο χαρακτηριστικό και των 14 εργαστηρίων αποτελεί ότι οι μαθητές και ο εκπαιδευτικός προσπαθούν να προσεγγίσουν το πρόβλημα από κοινού, επιχειρώντας να το κατανοήσουν και να σχεδιάσουν τρόπους αντιμετώπισής του. Ο χαρακτήρας που αποκτά ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι συντονιστικός, διαμεσολαβητικός και υποστηρικτικός. Παρακολουθείται η διαδικασία, παρατηρείται η μαθητική ομάδα και ο εκπαιδευτικός προβαίνει σε παρέμβαση, όταν παρουσιάζεται ανάγκη για ενθάρρυνση των μαθητών.

Υλικά εργαστηρίων

Υλικά από τα εργαστήρια μπορούν να ανακτηθούν στον παρακάτω σύνδεσμο: («Πρόγραμμα Παρέμβασης για Παιδιά του Δημοτικού «Stop στην Ενδοσχολική Βία»

Υλικά εργαστηρίων <http://www.antibullying.gr/el/programmata-paremvashs/programma-paremvashs.html>).

Αξιολόγηση

Η εφαρμογή του προγράμματος στα σχολεία αξιολογήθηκε ως προς την αποτελεσματικότητά της. Σαν αποτέλεσμα της εφαρμογής υποδείχτηκε η μείωση των κρουσμάτων εκφοβιστικής συμπεριφοράς, η αύξηση του αισθήματος ασφάλειας και η βελτίωση του συναισθηματικού κλίματος του σχολείου. Εκτιμάται, επίσης, η συναισθηματική μάθηση και οι στάσεις απέναντι στην κοινωνική συμπεριφορά (Fitzerald & Van Schoiack Edsrom, 2006). Παράλληλα ενισχύθηκαν οι διαπροσωπικές δεξιότητες των μαθητών και κατανοήθηκε καλύτερα το πρόβλημα από τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι βελτίωσαν και τις συνθήκες της μεταξύ τους συνεργασίας. Έγκριτα επιστημονικά περιοδικά έχουν δημοσιεύσει τα ερευνητικά δεδομένα των προγραμμάτων αυτών, ενώ έχουν γίνει δημοσιεύσεις και σε σχετικές αναφορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κριτήρια

Σημαντική προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή του προγράμματος αποτελεί η συστηματική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών που θα το εφαρμόσουν. Για τον λόγο αυτόν, το βασικό και απαραίτητο κριτήριο που πρέπει να πληρείται πριν από την εφαρμογή του προγράμματος είναι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που έχουν αναλάβει να το εφαρμόσουν στην τάξη τους.

Χρήσιμο υλικό

<http://www.antibullying.gr/el/xrhsimo-yliko.html>

Δραστηριότητα 1/ Κεφάλαιο 7

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Αφού μελετήσετε το χρήσιμο υλικό από τον παραπάνω σύνδεσμο, επιλέξτε με ποιον τρόπο θα αξιοποιήσετε ένα στοιχείο, προκειμένου να μιλήσετε στα παιδιά για τον σχολικό εκφοβισμό. Επιπλέον, καταγράψτε τους στόχους που θα θέσετε κατά τον σχεδιασμό της δραστηριότητας. Ανταλλάξτε τις ιδέες σας με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας, χρησιμοποιώντας τη σχετική ενότητα συζητήσεων στο forum.

7.6 Πρόγραμμα “I am not Scared”

Εικόνα: <http://iamnotscared.pixel-online.org/impianto/img/testa.jpg>

Το φαινόμενο του εκφοβισμού αποτελεί μια συνεχή και κρίσιμη πρόκληση, την οποία όλα τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα καλούνται να αντιμετωπίσουν. Για την αντιμετώπιση του φαινομένου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει χρηματοδοτήσει το πρόγραμμα "I am not Scared" («Δε φοβάμαι») στο πλαίσιο του Προγράμματος Δια Βίου Μάθησης. Στο πρόγραμμα μετέχει η Ελλάδα μέσω της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ), το Βέλγιο, η Βουλγαρία, η Γερμανία, η Λιθουανία, η Ρουμανία, η Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Στόχοι

Το πρόγραμμα αποσκοπεί στον εντοπισμό των καλύτερων ευρωπαϊκών στρατηγικών για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου του εκφοβισμού. Ο σκοπός του προγράμματος εξυπηρετείται από τη συμμετοχή καθηγητών από τη μέση επαγγελματική εκπαίδευση, διευθυντών, μαθητών, γονέων, συμβούλων και βασικών φορέων υπεύθυνων της εκπαιδευτικής πολιτικής, ώστε να αναπτύξουν κοινό προβληματισμό σχετικά με το θέμα της βίας στο σχολείο.

Συμμετέχοντες

- Διευθυντές σχολείων
- Εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σχολείων επαγγελματικής κατάρτισης
- Γονείς μαθητών που έπαιξαν ρόλο σε εκφοβιστικά επεισόδια
- Μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σχολείων επαγγελματικής κατάρτισης
- Εμπειρογνώμονες
- Βασικοί φορείς πολιτικής

Δράσεις

1. Συλλογή πληροφοριών

Η συλλογή πληροφοριών αποσκοπεί στην καλύτερη κατανόηση του σχολικού εκφοβισμού, μέσω της διεξαγωγής εμπειρικής έρευνας σε διακρατικό επίπεδο για τον προσδιορισμό της παρούσας κατάστασης ως προς την κατανόηση και τη στρατηγική αντιμετώπιση του εκφοβισμού, της βίας και της μισαλλοδοξίας στα σχολεία.

Αποτελέσματα και αξιολόγηση δράσης

- Εξετάστηκαν οι δημοσιεύσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου του εκφοβισμού στις 9 χώρες που μετείχαν στο πρόγραμμα
- Εξετάστηκαν οι πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του θέματος της πρόληψης του φαινομένου του εκφοβισμού.

2. Μελέτες περίπτωσης⁶

Στοχεύοντας στην κατανόηση του φαινομένου του εκφοβισμού πραγματοποιήθηκαν μελέτες περίπτωσης, που έλαβαν τη μορφή μικρών ερευνητικών έργων. Οι μελέτες περίπτωσης αφορούσαν στην ανάλυση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού από την οπτική γωνία όλων των εμπλεκόμενων φορέων: των μαθητών, των εκπαιδευτικών, των διευθυντών σχολείων, των γονέων των μαθητών, καθώς και βασικών φορέων πολιτικής.

3. Διακρατική Συζήτηση

Η συγκεκριμένη δράση αφορούσε στη συμμετοχή των καθηγητών, που μετέχουν στο πρόγραμμα, σε διεθνή συζήτηση, με στόχο την ανταλλαγή γνώσεων γύρω από την πρόληψη και την αντιμετώπισή του σχολικού εκφοβισμού.

4. Ευρωπαϊκή στρατηγική για την καταπολέμηση της ηθικής παρενόχλησης

Η συγκεκριμένη δράση αποσκοπούσε στο να αξιοποιήσει τις πληροφορίες και τα δεδομένα που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος για τον σχεδιασμό της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού, που αποτελεί το κύριο ολοκληρωμένο και απτό αποτέλεσμα του έργου.

Αποτέλεσμα και αξιολόγηση δράσης

- Εκπόνηση εθνικών εκθέσεων, όπου παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των δράσεων του έργου και η υφιστάμενη κατάσταση σε κάθε συμμετέχουσα χώρα, καθώς και η εκπόνηση διεθνούς έκθεσης, όπου παρουσιάζονται κύριες ομοιότητες και διαφορές.

⁶Για παραδείγματα μελετών περίπτωσης, μπορείτε να ανατρέξετε στο σύνδεσμο:

http://iamnotscared.pixel-online.org/case_studies.php

<http://iamnotscared.pixel-online.org/impianto/img/testa.jpg>

- Αναπτύχθηκε ευρωπαϊκή στρατηγική για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού με βάση τις καλύτερες πρακτικές που αναδείχθηκαν στις συμμετέχουσες χώρες.

ΕΙΚΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ

Στον σύνδεσμο <http://iamnotscared.pixel-online.org/vmeetings.php> μπορείτε να βρείτε τρεις συναντήσεις που οργανώθηκαν με τους εκπαιδευτικούς και τους εταίρους. Στη διάρκεια των συναντήσεων οι συμμετέχοντες προχωρούν σε ανταλλαγή απόψεων και σύγκριση των εμπειριών τους πάνω στο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού.

Δραστηριότητα 2/ Κεφάλαιο 7:

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Παρακολουθήστε τις παραπάνω ομιλίες. Τί κοινά σημεία και τί διαφορές βρίσκετε σε σχέση με τη δική σας εμπειρία; Καταγράψτε τα συμπεράσματά σας. Ανταλλάξτε απόψεις μέσω του forum.

7.7 Ο Συνήγορος του Παιδιού

Εικόνα: <http://www.0-18.gr/gia-megaloy/gia-megaloy/o-synigoros-sta-scholeia>

Ο Συνήγορος του Παιδιού στοχεύει στην επίτευξη της άμεσης επικοινωνίας με τα παιδιά, ώστε να συμμετέχουν και να ακούγονται οι απόψεις τους σε θέματα που τα απασχολούν.

Στόχοι

Για τον σκοπό αυτό, ο Συνήγορος του Παιδιού πραγματοποιεί επισκέψεις και συναντήσεις με μαθητές και εκπαιδευτικούς σε διάφορα σχολεία της Ελλάδας, στο πλαίσιο του Προγράμματος «Τα παιδιά συναντούν τον Συνήγορό τους». Οι κύριοι στόχοι της δράσης είναι:

- Να αναδειχτεί η φωνή των παιδιών και να καταγραφούν οι απόψεις, οι προτάσεις και τα προβλήματά τους

- Να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού
- Να ενημερωθεί η σχολική κοινότητα σχετικά με τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες που έχει ο Συνήγορος του Πολίτη στα θέματα που αφορούν στα δικαιώματα του παιδιού.

Ο Συνήγορος του Παιδιού έχει αναπτύξει πολύπλευρες δραστηριότητες με στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας στο σχολείο και, συγκεκριμένα, της κάθε μορφής βίας και επιθετικότητας μεταξύ των μαθητών.

Σχολική Διαμεσολάβηση:

Ο Συνήγορος του Παιδιού, προσκάλεσε τα σχολεία που εφαρμόζουν την πρακτική της σχολικής διαμεσολάβησης να μοιραστούν στοιχεία που αποκόμισαν από την εμπειρία τους. Μέχρι το τέλος του έτους 2012, ο Συνήγορος του Παιδιού ενημερώθηκε για την υλοποίηση προγραμμάτων σχολικής διαμεσολάβησης σε 10 σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας. Τα σχολεία είναι τα εξής:

- 2^ο Γυμνάσιο Ασπροπύργου Αττικής
- 5^ο Γυμνάσιο Σταυρούπολης
- 3^ο Γυμνάσιο Νεάπολης Θεσσαλονίκης
- 2^ο Γυμνάσιο Άνω Λιοσίων Αττικής
- ΓΕΛ Πεύκων Θεσσαλονίκης
- ΕΠΑΛ Συκεών
- Πρότυπο Πειραματικό Λύκειο Βαρβακείου
- Πειραματικό Γυμνάσιο Ιωνιδείου Σχολής Πειραιά
- Γερμανική Σχολή Θεσσαλονίκης
- Γυμνάσιο Νέας Αλικαρνασσού Ηρακλείου Κρήτης

Τί είναι η σχολική διαμεσολάβηση;

Η σχολική διαμεσολάβηση αποτελεί μια διαδικασία, κατά τη διάρκεια της οποίας επιδιώκεται η ειρηνική επίλυση συγκρούσεων, καβγάδων, εντάσεων και ενοχλήσεων, που προκύπτουν μεταξύ των μαθητών, με τη βοήθεια επιμορφωμένων εκπαιδευτικών και μαθητών – μεσολαβητών που συμβάλλουν, ώστε οι εμπλεκόμενοι να ακούσουν με προσοχή και να δείξουν κατανόηση ο ένας στον άλλον.

Στόχος

Να καταλήξουν τα μέρη σε κοινή συμφωνία, ώστε να μην επαναληφθεί η επιθετική ή προσβλητική συμπεριφορά στο μέλλον.

Προϋποθέσεις για την έναρξη διαμεσολάβησης

1. Για να ξεκινήσει μια συνεδρία σχολικής διαμεσολάβησης, πρέπει τα μέρη που ήρθαν σε σύγκρουση ή σε οποιαδήποτε μορφής αντιπαράθεση να ζητήσουν από τους υπεύθυνους εκπαιδευτικούς να εμπλακούν σε αυτήν τη διαδικασία

είτε αφορά σε δύο μαθητές είτε σε περισσότερους. Σε περίπτωση που μόνο μια πλευρά απευθυνθεί στους εκπαιδευτικούς, αυτοί μπορούν στη συνέχεια να προτείνουν στην άλλη πλευρά να συμμετέχει στη διαδικασία. Στη συνέχεια, ενημερώνεται η ομάδα μαθητών-μεσολαβητών.

2. Οι μαθητές που αιτήθηκαν τη διαδικασία διαμεσολάβησης έχουν δικαίωμα να ζητήσουν να αναλάβουν την υπόθεσή τους συγκεκριμένα άτομα, τα οποία εμπιστεύονται, εφόσον αυτά συμφωνήσουν. Αν δεν υπάρξει συμφωνία, με τη βοήθεια του υπεύθυνου εκπαιδευτικού, ορίζονται από την ομάδα δύο άλλα άτομα ως μεσολαβητές, τα οποία, συνήθως, έχουν την ίδια ή μεγαλύτερη ηλικία από τους εμπλεκόμενους μαθητές.

Επιθυμητά αποτελέσματα διαμεσολάβησης

- Να δοθεί η αίσθηση στους μαθητές ότι μπορούν να επιλυθούν οι διαφορές τους χωρίς επιβολή ποινών
- Να εξασκηθούν οι μαθητές στην ενεργητική ακρόαση
- Να εκπαιδευτούν στη διαχείριση του θυμού και των άλλων συναισθημάτων τους
- Να αποδέχονται τη διαφορετικότητα
- Να αναπτυχθούν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους εκπαιδευτικούς
- Να μειωθούν οι επιθετικές συμπεριφορές
- Να ξεπεραστεί ο φόβος των θυμάτων

Δραστηριότητα 3/ Κεφάλαιο 7

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Στο παρακάτω βίντεο μπορείτε να παρακολουθήσετε μαθητές να ανταλλάσσουν εμπειρίες και απόψεις για τη βία στο σχολείο: («Οι μαθητές ανταλλάσσουν εμπειρίες και απόψεις για τη βία στο σχολείο»

https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=eaY7TG4wF80

Παρακολουθήστε και καταγράψτε διαφορετικούς τρόπους που προτείνουν οι μαθητές, ώστε το σχολείο τους να γίνει πιο ασφαλές, ελκυστικό και συμμετοχικό. Ποιες είναι οι βασικές προτάσεις των μαθητών σχετικά με τον ρόλο των εκπαιδευτικών, τη λειτουργία του σχολείου, την ενεργητική ακρόαση των απόψεων των μαθητών, τη συμμετοχή τους στη σχολική κοινότητα και την προστασία των δικαιωμάτων τους;

Ανταλλάξτε απόψεις μέσω του σχετικού θέματος στο forum της ομάδας σας.

7.8 Το Πρόγραμμα Olweus

Εικόνα:

http://www.violencepreventionworks.org/public/olweus_bullying_prevention_program.page

Το πρόγραμμα Olweus, συγκεντρώνοντας περισσότερο από 35 χρόνια επιστημονικής έρευνας και όντας επιτυχώς εφαρμοσμένο σε χώρες όλου του κόσμου, αντιμετωπίζει με συνέπεια και αποτελεσματικότητα την ενδοσχολική βία και τον σχολικό εκφοβισμό. Χαίρει διεθνούς αναγνώρισης, έχοντας επιλεγθεί και από το Κέντρο για τη Μελέτη και την Πρόληψη της Βίας του Πανεπιστημίου του Κολοράντο. Έχει, επίσης, προταθεί για συνεχή εφαρμογή από Νορβηγική επιτροπή εμπειρογνομόνων για το έτος 2000. Αποτελεί ένα πρόγραμμα αντιμετώπισης των φαινομένων αυτών, το οποίο όταν εφαρμόζεται έχει ως επίτευγμα τη μείωση κατά περίπου 50% των κρουσμάτων σχολικού εκφοβισμού στη Νορβηγία (Olweus Bullying Prevention Program - OBPP) (Γαλανάκη, 2010). Ο ιδρυτής του προγράμματος είναι ο Dan Olweus, ο οποίος είναι καθηγητής Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Bergen της Νορβηγίας και ειδικεύεται στη διερεύνηση και εκπόνηση προγραμμάτων παρέμβασης για την αντιμετώπιση φαινομένων σχολικού εκφοβισμού.

Σε ποιους απευθύνεται;

Το πρόγραμμα Olweus απευθύνεται σε:

- Ενήλικες
- Μαθητές:
  - 5- 15 ετών, αλλά και μαθητές Λυκείου
  - Μαθητές που βιώνουν τον εκφοβισμό από την πλευρά του θύτη
  - Μαθητές που βιώνουν τον εκφοβισμό από την πλευρά του θύματος

Στόχοι

Το πρόγραμμα Olweus αποσκοπεί στο:

- να μειώσει την εκδήλωση κρουσμάτων εκφοβισμού μεταξύ των μαθητών του σχολείου
- να προλαμβάνει την εμφάνιση νέων περιστατικών ενδοσχολικής βίας και σχολικού εκφοβισμού
- να πετύχει βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των μαθητών στα σχολεία.

Αποτελέσματα και αξιολόγηση⁷

Η εφαρμογή του προγράμματος έχει πετύχει τα εξής θετικά αποτελέσματα:

- Να μειωθούν σε ποσοστό 50% ή σε ακόμη μεγαλύτερο σε κάποιες περιπτώσεις οι αναφορές μαθητών ότι υπήρξαν θύματα εκφοβισμού ή ότι εκφόβισαν άλλους. Παρεμφερή αποτελέσματα δόθηκαν και από τις εκτιμήσεις των συνομηλίκων μαθητών και των εκπαιδευτικών σχετικά με τα κρούσματα εκφοβισμού.
- Να παρατηρηθούν αξιοσημείωτες μειώσεις στις αναφορές των μαθητών σχετικά με γενικές αντικοινωνικές συμπεριφορές, όπως τον σχολικό εκφοβισμό, τον βανδαλισμό, τη σχολική βία, την πάλη, την κλοπή και το σκασιαρχείο.
- Να βελτιωθεί σημαντικά το κοινωνικό κλίμα της τάξης, κάτι που έγινε φανερό στις αναφορές των μαθητών. Δημιουργήθηκαν περισσότερες θετικές κοινωνικές σχέσεις και πιο θετικές στάσεις ως προς τις σχολικές εργασίες και γενικότερα προς το σχολείο.
- Να παρασχεθεί περισσότερη υποστήριξη στους μαθητές που έχουν πέσει θύματα εκφοβισμού και να πραγματοποιηθούν ισχυρότερες και αποτελεσματικότερες παρεμβάσεις για τους μαθητές που παρουσιάζουν εκφοβιστική συμπεριφορά προς τους άλλους.

Το πρόγραμμα παρουσίασε μειώσεις στον αυτό-αναφερόμενο εκφοβισμό και την αντικοινωνική συμπεριφορά, καθώς και στην αυτό-αναφερόμενη θυματοποίηση. Επίσης, βελτιώθηκε το σχολικό κλίμα και οι αναφορές εκπαιδευτικών και μαθητών σχετικά με προβλήματα σχολικού εκφοβισμού (Olweus & Alsaker, 1991).

Στο βίντεο 'Bullying and Prevention with the Olweus Program' (<https://www.youtube.com/watch?v=P9C5wJ6uAk0>) μπορείτε να παρακολουθήσετε τα παιδιά να συζητούν για τις εμπειρίες τους και τα αισθήματά τους σχετικά με τον εκφοβισμό. Οι εκπαιδευτικοί συζητούν πώς ο εκφοβισμός διαταράσσει τη μάθηση και πώς το πρόγραμμα Olweus βοήθησε στην πρόληψη του εκφοβισμού.

Δραστηριότητα 4/ Κεφάλαιο 7

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Έχοντας παρακολουθήσει το παραπάνω βίντεο και σε συνδυασμό με όσα διαβάσατε σε αυτήν την ενότητα, μπορείτε να συνοψίσετε τα αποτελέσματα του προγράμματος; Σε τί πιστεύετε ότι οφείλει την επιτυχία του; Ανταλλάξτε απόψεις μέσω του σχετικού θέματος στο forum της ομάδας σας.

⁷Μπορείτε να διαβάσετε περιπτώσεις επιτυχημένης εφαρμογής του προγράμματος Olweus στη σελίδα: http://www.violencepreventionworks.org/public/olweus_success_stories.page

7.9 Το πρόγραμμα KiVa⁸

Εικόνα: <http://www.kivaprogram.net/>

Το KiVa είναι ένα πρόγραμμα κατά του σχολικού εκφοβισμού το οποίο βασίζεται στην έρευνα και έχει αναπτυχθεί στο Πανεπιστήμιο του Turku της Φινλανδίας, με τη χρηματοδότηση του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Η αποτελεσματικότητα του προγράμματος KiVa έχει αποδειχθεί σε μια μεγάλη τυχαίοποιημένη ελεγχόμενη μελέτη. Στη Φινλανδία το KiVa αποτελεί ένα περιζήτητο πρόγραμμα, καθώς το 90% των σχολείων της χώρας είναι εγγεγραμμένα για την εφαρμογή του προγράμματος KiVa. Αφορά τόσο σε καθολικές δράσεις που απευθύνονται σε όλους τους μαθητές, όσο και σε πιο ειδικευμένες δράσεις που απευθύνονται σε μαθητές που έχουν χαρακτηριστεί ως στόχοι ή δράστες του εκφοβισμού (Salmivalli, Poskiparta, Ahtola, & Haataja, 2013).

Το πρόγραμμα KiVa αποτελεί ένα πρόγραμμα, η δημιουργία του οποίου βασίστηκε σε δεδομένα σχετικά με την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού, καθώς και στην αντιμετώπισή του με αποτελεσματικό τρόπο. Ο λόγος που το πρόγραμμα εστιάζει τόσο στην πρόληψη όσο και στην αντιμετώπιση είναι ότι, παρόλο που η πρόληψη είναι κρίσιμης σημασίας, δεν επαρκούν οι προσπάθειες αυτές για την ολοκληρωτική εξάλειψη του φαινομένου. Επομένως, και οι μέθοδοι αντιμετώπισης είναι εξίσου σημαντικές. Σε περίπτωση εμφάνισης ενός κρούσματος σχολικού εκφοβισμού, είναι σημαντικό να υπάρχουν εργαλεία για την αντιμετώπισή του. Το πρόγραμμα KiVa, επίσης, δεν είναι μια στατική πράξη, αλλά εστιάζει στην αδιάκοπη παρακολούθηση της εξέλιξης των πραγμάτων σε κάθε σχολείο και στην καταγραφή των αλλαγών που συμβαίνουν σε αυτό κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους. Αυτόν τον σκοπό υπηρετούν τα διαδικτυακά εργαλεία που συμπεριλαμβάνονται στο πρόγραμμα του KiVa. Αυτά τα εργαλεία παρέχουν στο KiVa μια ετήσια ενημέρωση για το κάθε ένα από τα σχολεία που συμμετέχουν, αναφορικά με την εφαρμογή του προγράμματος και

⁸Μπορείτε να παρακολουθήσετε βίντεο με το διεθνές τρέιλερ του προγράμματος KiVa στον παρακάτω σύνδεσμο: <https://www.youtube.com/watch?v=C0B9uNgwUp4>

τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την εφαρμογή αυτή. Το πρόγραμμα κατά του σχολικού εκφοβισμού KiVa έχει αναγνωρισθεί ως ένα από τα πιο πολλά υποσχόμενα προγράμματα. (Kärnä, Voeten, Little, Poskiparta, Kaljonen, et al., 2011).

Οι δράσεις και ο στόχος του KiVa

Το πρόγραμμα KiVa περιλαμβάνει τόσο καθολικές όσο και υποδεικνυόμενες δράσεις. Οι καθολικές δράσεις, όπως το πρόγραμμα σπουδών του KiVa που πρόκειται για μαθήματα φοιτητών και online παιχνίδια, απευθύνονται σε όλους τους μαθητές και εστιάζουν κυρίως στο να προλαμβάνουν τον σχολικό εκφοβισμό. Όταν το παρεμβατικό πρόγραμμα απευθύνεται σε όλον αυτόν τον πληθυσμό, ονομάζεται πρωτογενές (Larson, 2004) και φαίνεται να είναι πιο αποτελεσματικό (Elinoff, Charouleas & Sassu, 2004). Οι υποδεικνυόμενες δράσεις, από την άλλη πλευρά, πρέπει να χρησιμοποιούνται όταν το κρούσμα εκφοβισμού έχει προκύψει. Απευθύνονται συγκεκριμένα σε παιδιά και εφήβους που έχουν εμπλακεί σε εκφοβισμό είτε ως δράστες ή ως θύματα, καθώς, επίσης, και σε πολλούς συμμαθητές οι οποίοι αντιμετωπίζουν την πρόκληση να στηρίξουν ή όχι το θύμα. Ο στόχος είναι να τεθεί ένα τέλος στον εκφοβισμό.

Οι υποδεικνυόμενες δράσεις λαμβάνουν χώρα, όταν ο εκφοβισμός έχει έρθει στην προσοχή του προσωπικού του σχολείου. Κάθε συγκεκριμένη περίπτωση αντιμετωπίζεται με μια σειρά από ατομικές και ομαδικές συζητήσεις μεταξύ της ομάδας KiVa του σχολείου και των μαθητών που συμμετέχουν. Αρκετοί συμμαθητές του θύματος, που είναι θετικά προδιατεθειμένοι, αντιμετωπίζουν την πρόκληση να παρέχουν υποστήριξη για τον συμμαθητή που έχει πέσει θύμα εκφοβισμού.

Υλοποίηση

Το KiVa βασίζεται σε δεκαετίες έρευνας για τον εκφοβισμό και τους μηχανισμούς του. Το KiVa αναπτύχθηκε στο Πανεπιστήμιο του Turku της Φινλανδίας, με χρηματοδότηση από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Φινλανδίας. Οι προγραμματιστές του απαρτίζονται από ειδικούς που έχουν μελετήσει το φαινόμενο του εκφοβισμού και των μηχανισμών του για δεκαετίες. Η ομάδα έχει επικεφαλής τις: Καθηγήτρια Christina Salmivalli, PhD και Ειδική Ερευνήτρια Elisa Poskiparta, PhD.

Σε ποιους απευθύνεται;

Το πρόγραμμα KiVa απευθύνεται σε διάφορες ηλικιακές ομάδες. Το KiVa διαθέτει τρεις μονάδες, από τις οποίες η μονάδα 1 και η μονάδα 2 είναι διαθέσιμες σήμερα έξω από τα σύνορα της Φινλανδίας. Η μονάδα 1 είναι σχεδιασμένη για παιδιά από 6 ως 9 ετών. Η μονάδα 2 είναι κατάλληλη για παιδιά από 10 ως 12 ετών. Η μονάδα 3 προορίζεται να χρησιμοποιηθεί μετά το γυμνάσιο ή κατά την κατώτερη μετάβαση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επί του παρόντος, η μονάδα 3 είναι διαθέσιμη μόνο στη Φινλανδία.

Το πρόγραμμα KiVa περιλαμβάνει μια εκτεταμένη ποσότητα υλικού για τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές και τους γονείς. Στο υλικό συμπεριλαμβάνονται, για παράδειγμα, τα εγχειρίδια των δασκάλων, βίντεο, online παιχνίδια, οι έρευνες των φοιτητών και του προσωπικού του KiVa, αφίσες, γιλέκα και ο οδηγός γονέων. Το KiVa παρέχει αρκετές διαθέσιμες γλωσσικές εκδόσεις.

Το πρόγραμμα KiVa δεν προορίζεται για να είναι ένα μονοετές πρόγραμμα, αλλά μόνιμο μέρος του έργου του σχολείου κατά του σχολικού εκφοβισμού και της ενδοσχολικής βίας.

Αποτελέσματα και αξιολόγηση

Παρόλο που έχουν δημιουργηθεί πολυάριθμα προγράμματα κατά του σχολικού εκφοβισμού, υπάρχουν, δυστυχώς, μόνο λίγα απ' αυτά που έχουν δοκιμαστεί σε αυστηρές επιστημονικές μελέτες. Αυτό το γεγονός σημαίνει ότι δεν υπάρχουν επαρκείς αποδείξεις για το εάν τα προγράμματα αυτά είναι πραγματικά σε θέση να βοηθήσουν στη μείωση του εκφοβισμού στα σχολεία ή όχι.

Τα αποτελέσματα του προγράμματος KiVa κατά του σχολικού εκφοβισμού έχουν αξιολογηθεί σε πολυάριθμες μελέτες. Εκτός από τις μελέτες που βασίζονται στα στοιχεία που έχουν συλλεχθεί και αναλυθεί από την ερευνητική ομάδα του KiVa, υπάρχουν και ανεξάρτητα δεδομένα που συλλέγονται από το Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας και Πρόνοιας και δείχνουν ότι ο εκφοβισμός και η θυματοποίηση έχει μειωθεί στη Φινλανδία, χάρη στην ευρεία εξάπλωση του προγράμματος KiVa. Το πρόγραμμα KiVa αξιολογείται σε διάφορες χώρες. Πρόκειται για τις πρώτες διεθνείς μελέτες από τις Κάτω Χώρες, την Εσθονία, την Ιταλία και την Ουαλία, οι οποίες δείχνουν ότι το πρόγραμμα είναι εξίσου αποτελεσματικό και εκτός της Φινλανδίας.

Το πρόγραμμα KiVa έχει αξιολογηθεί σε μια μεγάλη τυχαίοποιημένη ελεγχόμενη μελέτη που περιλάμβανε 117 σχολεία που δέχτηκαν την παρέμβαση και άλλα 117 σχολεία ελέγχου. Το πρόγραμμα έχει αποδειχθεί ότι επιφέρει σημαντική μείωση στις αναφορές εκφοβισμού και θυματοποίησης τόσο τις ατομικές όσο και από τους συνομηλίκους. Επηρεάζει πολλαπλές μορφές θυματοποίησης, συμπεριλαμβανομένων των λεκτικών, σχεσιακών, σωματικών και της παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο (Σπυριδάκης 2009). Το πρόγραμμα KiVa, επίσης, μειώνει το άγχος και την κατάθλιψη και έχει θετικό αντίκτυπο στην αντίληψη των μαθητών για το κλίμα με τους συνομηλίκους τους. Ένα αξιοσημείωτο ποσοστό, της τάξης του 98%, των θυμάτων που εμπλέκονται σε συζητήσεις με τις ομάδες του KiVa αισθάνθηκε ότι η κατάσταση τους βελτιώθηκε. Τέλος, τα φινλανδικά δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από περισσότερα από 1000 σχολεία, στα οποία ξεκίνησε η υλοποίηση του προγράμματος το φθινόπωρο του 2009, έδειξαν ότι, μετά το πρώτο έτος εφαρμογής, τόσο η θυματοποίηση όσο και ο εκφοβισμός είχαν μειωθεί σημαντικά.

Διακρίσεις

Το πρόγραμμα KiVa κέρδισε το Ευρωπαϊκό Βραβείο Πρόληψης του Εγκλήματος για το 2009, το Βραβείο Κοινωνικής Πολιτικής για το καλύτερο άρθρο το 2012 και τέσσερα Κρατικά Βραβεία τα έτη 2008, 2010, 2011 και 2012.

Εικόνα: <http://www.kivaprogram.net/>

Σύνοψη

Αρκετές έρευνες έχουν δείξει ότι, παρόλο που έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές σημαντικές προσπάθειες και δράσεις ακόμα και πανευρωπαϊκού επιπέδου, το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού και της ενδοσχολικής βίας εξακολουθεί να εξελίσσεται σε ανησυχητικό βαθμό. Για τον λόγο αυτόν, η προσπάθεια για την αντιμετώπιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού εντείνεται από πολλές χώρες, οι οποίες, συχνά σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δημιουργούν προγράμματα και οργανώνουν εκστρατείες κατά της ενδοσχολικής βίας, στοχεύοντας στο να καλύψουν διαφορετικά μέρη και ηλικίες της σχολικής ζωής των παιδιών.

Σημαντικό κριτήριο για την αποτελεσματικότητα κάθε προγράμματος είναι η διεξαγωγή ενδελεχούς έρευνας. Η υλοποίηση της κάθε εκστρατείας και η εφαρμογή κάθε παρέμβασης οφείλει να γίνεται από άρτια εκπαιδευμένους επαγγελματίες. Συνεπώς, η επιμόρφωση των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών και η στήριξή τους από ειδικούς είναι κρίσιμης σημασίας. Η πρόληψη του φαινομένου είναι εξίσου σημαντική, αλλά και σε περίπτωση που έχουν ήδη εκδηλωθεί κρούσματα σχολικού εκφοβισμού, η αντιμετώπισή τους πρέπει να γίνεται με τρόπο που θα αποφεύγει τον στιγματισμό του παιδιού που εμπλέκεται στην κάθε κατάσταση, καθώς και της οικογένειάς του.

Η εφαρμογή των προγραμμάτων στα σχολεία αξιολογείται ως προς την αποτελεσματικότητά της. Ως θετικά αποτελέσματα των εφαρμογών καταγράφονται οι παρατηρήσεις της μείωσης των περιστατικών επιθετικής συμπεριφοράς, ενώ παράλληλα αυξάνεται το αίσθημα ασφάλειας και βελτιώνεται το συναισθηματικό κλίμα του σχολείου. Άλλο χαρακτηριστικό που προκύπτει μετά από μια επιτυχημένη εφαρμογή ενός προγράμματος είναι η ενίσχυση των διαπροσωπικών δεξιοτήτων των μαθητών. Κρίσιμο συστατικό είναι η βαθύτερη κατανόηση του φαινομένου και του μεγέθους του προβλήματος από τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι μετά την εφαρμογή επιτυχημένων προγραμμάτων μπορούν να βελτιώσουν και τις συνθήκες της μεταξύ τους συνεργασίας.

Βιβλιογραφική τεκμηρίωση

Ελληνόγλωσση

- Αρτινοπούλου, Β. (2001). *Βία στο σχολείο. Έρευνες και Πολιτικές στην Ευρώπη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γαλανάκη, Ε. (2010). Σχολικός εκφοβισμός: Πόσο αποτελεσματικές είναι οι παρεμβάσεις; Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω Πώς να μαθαίνω», 7-9 Μαΐου 2010.
- Σπυριδάκης, Μ. (2009). *Εξουσία και Παρενόχληση στην Εργασία*. Αθήνα: Διόνικος.

Ξενόγλωσση

- Elinoff, M.J., Chafouleas, S.M. & Sassu, K.A. (2004). Bullying. Considerations for defining and intervening in school settings. *Psychology in the Schools*, 41, 887–897.
- Fitzgerald, P.D. & Van Schoiack Edstrom, L. (2006). Second Step: A violence prevention curriculum. In Jimerson S.R. and Furlong M.J. (Ed.). *Handbook of school violence and school safety. From research to practice*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Mahwah.
- Glew, M.G., Fan, M., Katon, W., Rivara, F.P. & Kernic, M.A. (2005). Bullying, psychosocial adjustment and academic performance in elementary school. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 159, 1026–1031.
- Haataja, A., Boulton, A., Voeten, M., & Salmivalli, C. (in press). KiVa antibullying curriculum in primary schools: Implementation and outcome. *Journal of School Psychology*
- Harris, S. & Petrie, G.F. (2003). *Bullying. The bullies, the victims, the bystanders*. Oxford: The Scerecrow Press, Inc.
- Hazler, R.J. & Carney, J.V. (2006). Critical characteristics of effective bullying programs. In Jimerson S.R. and Furlong M.J. (Ed.), *Handbook of school violence and school safety. From research to practice*. New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah.
- Kärnä, A., Voeten, M., Little, T., Alanen, E., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2011). Going to scale: A nonrandomized nationwide trial of the KiVa antibullying program for comprehensive schools. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 79, 796-805
- Kärnä, A., Voeten, M., Little, T., Alanen, E., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2013). Effectiveness of the KiVa antibullying program: Grades 1-3 and 7-9. *Journal of Educational Psychology*, 105, 535-551.

- Larson, J. (2004). School Violence Prevention. *Encyclopedia of Applied Psychology*, 3, 355–360.
- Olweus, D., & Alsaker, F.D. (1991). Assessing change in a cohort-longitudinal study with hierarchical data. In D. Magnusson, L.R. Bergman, G. Rudinger, & B. Torestad (Eds.), *Problems and methods in longitudinal research: Stability and change* (pp. 107-132). New York, NY: Cambridge University Press.

Διαδικτυογραφία

(Ανάκτηση 15 Δεκεμβρίου 2014)

<http://www.antibullying.eu/>
<http://www.antibullying.eu/el/webform/34/i-protovoylia>
<http://www.antibullying.gr/el/paidia.html>
<http://www.antibullying.eu/el/webform/34/i-protovoylia#sthash.kxx6eOqS.dpuf>
<http://www.antibullying.gr/el/paidia.html>
<http://epsype.blogspot.gr/>
<http://myfemworld.com/?p=148>
epsype-mbt.blogspot.gr
<http://www.antibullying.gr/el/programmata-paremvashs/katanoontas-ton-sxoliko-ekfovismo.html>
<http://www.antibullying.gr/el/paidia.html>
<http://www.antibullying.gr/el/programmata-paremvashs/programma-paremvashs.html>
<http://www.antibullying.gr/el/xrhsimo-yliko.html>
<http://iamnotscared.pixel-online.org/impianto/img/testa.jpg>
<http://iamnotscared.pixel-online.org/vmeetings.php>
<http://www.0-18.gr/gia-megaloyis/gia-megaloyis/o-synigoros-sta-scholeia>
https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=eaY7TG4wF80
http://www.violencepreventionworks.org/public/olweus_success_stories.page
<https://www.youtube.com/watch?v=P9C5wJ6uAk0>
<http://www.kivaprogram.net/>
<https://www.youtube.com/watch?v=C0B9uNgwUp4>

Προτεινόμενη συμπληρωματική βιβλιογραφία για περαιτέρω μελέτη

- Ασημόπουλος, Χ., Χατζηπέμος, Θ., Σουμάκη, Ε., Διαρεμέ, Σ., Γιαννακοπούλου, Δ., Τσιαντής, Ι. (2008). Το φαινόμενο του εκφοβισμού στο δημοτικό σχολείο. Παιδί και έφηβος. *Ψυχική Υγεία και Ψυχοπαθολογία*, 10(1), 97-100.
- Bibou-Nakou, I., Tsiantis, J., Assimopoulos H. & Chatzilambou P. (2013). Bullying/victimization from a family perspective: a qualitative study of secondary school students' views, *European Journal of Psychology of Education*, 28(1), 53–71. Online First™.
- Γιαννακοπούλου, Δ., Διαρεμέ, Σ., Σουμάκη, Ε., Χατζηπέμου, Θ., Ασημόπουλος, Χ. και Τσιαντής, Ι. (2010). Καταγραφή αναγκών και ευαισθητοποίηση για το φαινόμενο του

30

εκφοβισμού σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην περιοχή της Αθήνας. *Ψυχολογία*, 17 (2), 156–175.

Κουρκούτας, Η. & Θάνος, Θ. (Επιμ.) (2013). *Σχολική βία και παραβατικότητα. Ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις. Ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις*. Αθήνα: Τόπος.

* Μπορείτε να παρακολουθήσετε το βίντεο που βρίσκεται στο blog του προγράμματος «Κατά-Νοώντας το σχολικό εκφοβισμό» στον σύνδεσμο: <http://www.antibullying.gr/el/programmata-paremvashs/katanoontas-ton-sxoliko-ekfovismo.html>